

ność bombardowań Rzeszy powodują wiarę społeczeństwa pol[skiego], że wojna skończy się we wrześniu rb. (rel. pryw.).

Informacja zachodnia nr 23.

DZIAŁ B. — (wolno publikować).

POMORZE. — Toruń. — Przesiedlenia. — W mieście duże zaniepokojenie z powodu rozpoczętych niedawno przesiedleń ludności polskiej III kategorii NLN. Dotyczą one tych mieszkańców, którzy niedostatecznie przytłumili swoje uczucia polskie. Przesiedlenia objęły do połowy maja rb. na razie 16 rodzin. Skierowuje się je do Turynii, obiecując wysiedleńcom takie same warunki, jakie mieli w Toruniu.

Więzienie. — W więzieniu toruńskim, zwanym Okrąglakiem (Niemcy określają „Runds Tura”) są miejsca na 1000 osób, obecnie przebywa tam ok. 1300 osób³.

Jeńcy. — Przed rokiem znajdowało się w koszarach Toruń—Podgórze 1500 oficerów i żołnierzy angielskich. Po słynnych uciezkach część Anglików przewieziono w głąb Rzeszy, zostawiając około 700. Doraźnie przydziela się Anglików pod konwojem na 1—2 dni do pracy w fabrykach toruńskich, przy czym nawet oficerowie pracują jako robotnicy. Zdarzają się dosyć często wypadki, że oficer angielski, z zawodu np. technik dentystyczny, skierowany bywa w towarzystwie 1 żandarma do dentystry polskiego z III kat[egorii] NLN. W tychże koszarach ulokowano ponad 2000 jeńców włoskich — oficerów i żołnierzy. Zatrudnia się ich przy rozbiórce domów, robotach ziemnych i wyładowywaniu towarów. Stosunek do nich jest brutalny. Często widuje się żandarmów bijących oficerów włoskich po twarzy. Karmi się ich zupą z obierek.

Ewakuacja. — Wszystkie szkoły niższe, średnie i wyższe w Gdańsku z dn. 22.4. zostały zamknięte, a młodzież ewakuowana.

Finansowanie wojny — Związek Banków Ludowych (popularnych instytucji kredytowych na Pomorzu i w Wielkopolsce), zgrupowanych obecnie w „Ostdeutsche Genossenschaftsverband” z siedzibą w Bydgoszczy, opublikował dane dotyczące działalności tych banków za rok 1943. Wkłady zwykle wzrosły o 54 miliony — do kwoty 194 miliony marek. Wkłady oszczędnościowe wzrosły o 25 milionów do kwoty 78 milionów marek. Udzielone kredyty szły prawie w 100% nie na potrzeby ludności wiejskiej obu dzielnic, dla której zostały zasadniczo założone, lecz na finansowanie zakładów i fabryk wojennych.

¹ Przymuszcjalnie chodzi o radykalnie lewicową grupę ze Starogardu Gdańskiego, prowadzącą nasłuch rozgłośni im. T. Kościuszki (nadającej z terenu ZSRR). Szerzej: J. Milewski, *Kociewie w latach okupacji hitlerowskiej 1939—1945*, Warszawa 1977, s. 140.

² Józef Wrycza (1884—1961) ksiądz, podpułkownik WP, działacz narodowy w okresie zaboru i jeden z czołowych działaczy Stronnictwa Narodowego na Pomo-

rze przed 1939 r. W okresie okupacji ukrywał się, działacz konspiracyjny, pod pseudonimem „Rawicz” prezes TOW „Gryf Pomorski”.

³ Przeciętnie przebywało w tzw. Okrągłaku 300—450 osób. Zob. *Obozy...*, s. 522.

Dokument nr 96

Sygn.: 202/III-144, *Departament Informacji i Prasy, Sekcja Zachodnia, 1944. Informacja Zachodnia nr 27.*

[...]

P O M O R Z E. — Nowa kartoteka Polaków. Akcja NLN zaciemiła na Pomorzu nawet urzędowy obraz stosunków narodowościowych. Prawdopodobnie też w celu wyjaśnienia sytuacji na tym odcinku namiestnik Förster wydał zarządzenie w sprawie zaopatrzenia Polaków w dowody osobiste. Dotąd, jak wiadomo, Polacy posiadają jedynie prowizoryczne stwierdzenie tożsamości z odciskiem palca. Akcja przyjmowania zgłoszeń na dowody — w toku. Polacy obowiązani są składać 3 fotografie (jedna dla G[estapo]). Przy składaniu dowodów petenci odpowiadać muszą na stereotypowe pytanie, czy składali wniosek o przyjęcie na NLN. W ten sposób powstaje aktualna kartoteka Polaków opornych. Rejestr Polaków ma być pomocny Niemcom przy ewentualnych internowaniach, a szczególnie — służyć ma jako narzędzie ściślejszej kontroli policyjnej. —

Germanizacja. — Podczas uroczystego apelu w Chojnicach przyjęto do HJ i BDM dziewczęta i chłopców 3. grupy NLN. W związku z tym — przekazanie nowej grupy miało charakter „podniosły”. Dowódca powiatowy HJ — Schultz zwrócił się do nowych członków ze słowami, aby zawsze byli godni swej organizacji, która nosi imię Führera.

W y r o k. — 24-letni urzędnik pocztowy, Jan Borkowski z Grudziądza, został przez sąd specjalny skazany na śmierć za kradzież przesyłek pocztowych (D[anziger] N[eusten] N[achrichten] z 25.6.), [...].

P O M O R Z E. — Germanizacja. — W obozie wysiedleńców w Potulicach 500 więźniów postawiono przed wyborem między śmiercią z głodu lub pobicia a... służbą w wojsku niem[ieckim]. Zgodzili się podpisać wniosek o wciągnięcie na listę niem[iecką]. W okręgu Grudziądza, Bydgoszczy i Gdyni urzędy NLN i policyjne wzywają w dalszym ciągu Polaków odrzuconych orzeczeniem pierwszej komisji NLN lub takich, którzy w ogóle dotąd nie ubiegali się o wciągnięcie na listę niem[iecką] — do złożenia wniosku lub złożenia odwołania od pierwszego orzeczenia. Opór jest tym bardziej utrudniony, że wezwania te są indywidualne.

W y r o k i. — 30-letni robotnik Władysław Stolmann z Karschau (?) i 20-letni rob. Jan Wielgosz z Tucholi — na śmierć za napady rabunk[owe] w Chojnicach i Tucholi. [...]

SUMMARY**POMERANIA IN THE LIGHT OF DOCUMENTS OF THE
POLISH GOVERNMENT'S REPRESENTATION FOR HO-
MELAND**

This publication is a trial for presenting documents of the Polish Government's Representation for Homeland (Delegatura Rządu RP). The Government's Representation constituted the civilian authorities of the underground, subordinate to the Polish Government in exile. Documents of the Government's Representation provide an important source of information about the Hitlerite occupation of Pomerania. Records of the Government's Representation have often been used in postwar historiography. However, in many publications concerned with Pomerania these documents were treated as subsidiary sources, and in studies of problems related to the extermination of Poles they were of secondary value. It was therefore necessary to fill in the gap. The present paper deals with a collection of selected documents of the Government's Representation for Homeland. Many of them are derived from the Presidential Office, Department of Information and Press, and from the Department of Home Affairs. Reference is also made to records of the particular departments and the Government's Representation in Pomerania, but these documents only play a subsidiary role, and the aim of showing them is to more widely illustrate the state of knowledge of the situation in Nazi-occupied Pomerania by the Polish underground movement. The documents presented concern the Gdańsk—West Prussia Region of the Reich (Reichsgau Danzig—Westpreussen), an administrative unit created by German authorities. The documents cover the period 1939—1944, those containing information about events of the period 1939—1940 were issued in the years 1941—1944.

The Representation's documents have been presented in chronological order. The criterion used was the date of issue of a document, and not its contents. In the collection presented the data contained in the Representation's documents were verified against the relevant literature, and in sporadic cases preserved archives were used. The documents published in this paper deal with problems of direct extermination (executions in compliance with court sentences or without court verdicts, activity of prisons and of the Stutthof concentration camp), indirect extermination (Germanizing, evacuation of inhabitants, the health situation, the German Nationality List, liquidation of culture and educational system, everyday life in the occupied country).

ZUSAMMENFASSUNG**POMMERELLEN IM LICHT DER DOKUMENTE DER
DELEGATUR DER REGIERUNG DER REPUBLIK POLEN
IM LAND**

Die vorliegende Publikation ist eine Probe der Aufzeigung von Dokumenten der Delegatur der Regierung der Republik Polen im Land (Delegatura Rządu RP na Kraj). Die Delegatur der Regierung repräsentierte die Zivilbehörde der Untergrundbewegung, die der polnischen Emigrationsregierung unterstand. Die Dokumente der Delegatur der Regierung stellen eine wichtige Wissensquelle über die Hitlerokkupation Pommerellens dar. Die Akten der Delegatur der Regierung sind in der Nachkriegsgeschichtsschreibung öfters ausgenutzt worden. Jedoch wurden die Dokumente in vielen Publikationen, die sich auf Pommerellen beziehen, als Hilfsquelle angesehen, und die Ausnutzung derselben hatte im Hinblick auf die Ausrottungsproblematik der polnischen Bevölkerung zweitrangigen Charakter. So entstand das Bedürfnis zur Ausfüllung dieser Lücke. In der vorliegenden Publikation wird die Sammlung ausgewählter Dokumente der Delegatur der Regierung der Republik Polen im Land wiedergegeben. Sie stammen in grossem Masse aus dem Präsidialbüro, der Abteilung für Information und Presse sowie aus der Abteilung für innere Angelegenheiten. Es wurden auch Akten der einzelnen Abteilungen der Kreisdelegatur der Regierung in Pommerellen herangezogen. Diese Dokumente sind jedoch ausschliesslich ein Hilfsmittel und haben eine weitere Veranschaulichung des Wissensstandes der polnischen Untergrundbewegung über die Okkupationssituation Pommerellens zum Ziel. Die veröffentlichten Dokumente betreffen das Gebiet des Reichsgaues Danzig—Westpreussen (Okręg Rzeszy Gdańsk—Prusy Zachodnie), eine von den deutschen Behörden errichtete Administrationseinheit. Der chronologische Zeitabschnitt umfasst die Jahre 1939—1944, wobei die Dokumente, die Informationen über die Ereignisse von 1939—1940 enthalten, in den Jahren von 1941—1944 entstanden sind.

Die Dokumente der Delegatur wurden in chronologischer Reihenfolge angeordnet. Als Kriterium wurde das Datum der Entstehung des Dokumentes und nicht sein Inhalt gewählt. In der vorgelegten Sammlung wurden die in den Akten der Delegatur enthaltenen Informationen in Anlehnung an die Gegenstandsliteratur verifiziert und in vereinzelt Fällen wurden die erhaltenen Archivalien ausgenutzt. Die veröffentlichten Dokumente beziehen sich sowohl auf die unmittelbare Ausrottungsproblematik (ausgeführte Exekutionen aufgrund von Gerichtsurteilen sowie ohne Gericht, der Tätigkeit der Gefangenen, des Lagers Stutthof) und auch auf die mittelbare Ausrottung (Germanisation, Aussiedlung, Gesundheitszustand, Deutsche Volksliste, Beseitigung der Kultur, des Schulwesens, tägliches Okkupationsleben).

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ**ПОМОРЬЕ В СВЕТУ ДОКУМЕНТОВ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ПРАВИТЕЛЬСТВА РЕЧЬ ПОСПОЛИТОЙ НА СТРАНУ**

Настоящая статья является попыткой показать документы Представительства правительства РП на Страну (Delegatura Rządu RP na Kraj). Представительство правительства представляло собой гражданскую власть подполья, подведомственного польскому правительству, находящемуся в эмиграции. Документы Представительства правительства являются ценным источником сведений о гитлеровской оккупации на Поморье. Акты Представительства были неоднократно использованы послевоенной историографией. Однако, во многих публикациях, относящихся к Поморью, эти документы считались вспомогательными и использование их с точки зрения проблематики физического уничтожения польского населения было второстепенного характера. Итак, возникла необходимость заполнить эти пробелы. Настоящей публикацией представлен сбор избранных документов Представительства правительства РП на Страну. Они в значительной степени происходят из Бюро президиума, Департамента по информации и печати, а также Департамента по внешним делам. Статья ссылается также на акты отдельных департаментов и Областного представительства правительства на Поморье. Однако роль этих документов исключительно вспомогательна и направлена на более широкое представление состояния знаний польского подполья об оккупационной ситуации Поморья. Представляемые документы относятся к территории Округа рейха Гданьск-Западная Пруссия (Reichsgau Danzig-Westpreussen), административной единицы, созданной немецкой властью. Хронологические пределы распространяются на период 1939—1944 гг., при чем документы, содержащие сведения о событиях периода 1939—1940, были созданы в период 1941—1944 гг.

Документы Представительства представлены в хронологическом порядке. Критерием было число создания документа, а не его содержание. В сборе были проверены информации, содержащиеся актами Представительства, на основе предметной литературы, а в некоторых случаях были использованы сохранившиеся архивы.

Представленные документы относятся к вопросам как непосредственного физического уничтожения польского населения (эзекуции, исполняемые на основе судебного приговора и без него, деятельность тюрьмы, концлагеря Штуттгофф), так и посредственного уничтожения (германизация, выселения, санитарные условия, Немецкий национальный список, уничтожение культуры, образования, повседневная жизнь в оккупированной стране).